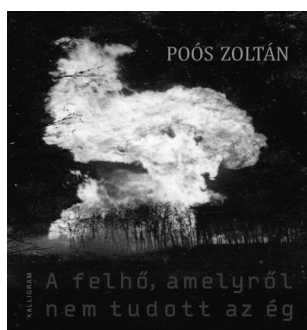

BOLDOG ZOLTÁN

A költő mérőeszköze az ég és az apa – de a kritikusé mi legyen?

POÓS ZOLTÁN: A FELHŐ, AMELYRŐL NEM TUDOTT AZ ÉG

Pesti Kalligram Kiadó
Budapest, 2020
120 oldal, 2990 Ft

Mivel mérjen a kritikus, milyen mértékegységet használjon? Csak a saját ízlésére alapozzon, vagy képzeljen el egy feltételezett olvasót, a könyv ideális közönségét? Legyen tekintettel a líradivattra, vagy a magyar költészet egészét használja elsődleges viszonyítási alapnak? Külön-külön nézze a verseket vagy a kötetegészben? Mindkét módon? Ezek a dilemmák nem kizárólag Poós Zoltán *A felhő, amelyről nem tudott az ég* című kötete kapcsán fogalmazhatók meg, hanem minden egyes recenzió, kritika írásakor felmerülhetnek. Ám a 2010 és 2019 közötti verseket tartalmazó könyv kapcsán még erőteljesebben kell ismételni a fentieket, hiszen az egyik szempontból Poós kötete átlagos, a másik szempontból kiemelkedő.

A viharsarki, battonyai származású költőnél fontossá válik a születés és a gyermekkor helye. Arra a tájéakra, ahová *A szív határai* című regény is elvezet minket, ezúttal a líra nyit utat. A mozaikokból egy verses önéletrajz formálódhat, ha megengedjük magunknak, hogy a szerzőt és a versbeli megszólalókat összemossuk egymással. Ebben az esetben az 1962-es battonyai gázkitöréshez, a gyomai kollégiumi futáshoz is másként viszonyulhatunk, mert úgy érezhetjük: a költő beengedett minket személyes terébe, alanyi lírát olvasunk, ahol nincs semmiféle kitalált szerepekkel való bűvészkedés, csak a megszólaló emlékei és érzései.

A battonyai gázkitörés a három ciklust (*Ahol az erdő kezdődik*, *Izzó életerő*, *Hazatérés*) elválasztó fotókon is szerepet kap a különböző természeti jelenségeket poétikai eszközként gyakran használó kötetben, amely a Jézus kereszthalála idején bekövetkező földrengéssel és annak tudományos föltárással indít. És valóban felfedezhető ezek (gázkitörés, föld-

”

rengés) működése a kötetben: a felszín alatt lappangó emlékek feltörnek, az őket borító réteg eltűnik, megrepedezik. Mindez összeér az éggel, így a földi és égi, megtörtént és álmodott érzések, események összemosódnak. Holott eddig is ott lappangtak a mélyben, szinte elfeledve, akár a kötet címében megidézett felhő, amelyről nem tudott az ég. A megszólaló pedig talán ezen érzésekhez nem férhetett hozzá, amíg egy gázrobbanást előidéző szikra fel nem tárta őket. Néha ez a szikra egy összeállítás a National Geographicon, máskor egy cikk a Békés Megyei Hírlapban, de lehet egy konkrét családi trauma (az apa halála) vagy éppen egy idilli pillanatot (kerti locsolás a gyerekekkel) is.

Poós Zoltán nem fél Jézus és Isten nevét leírni (Istent ebben a formában öt különböző versében említi), de ne gondoljunk rögtön elkötelezett vallásosságra, vakbuzgó hitre, hanem inkább kereső, magyarázatot váró, már-már szemrehányással teli magatartásra: „Sosem volt közöm Isten nagy vizeihez. / Viszont közöm van a gyomorszondához.” (*Műhely*) Nem véletlen, hogy az ég nem mennyként vagy túlvilágként szerepel a kötetben, hanem természeti jelenségként, amely a megismeréssel mégis valamennyire élővé válik. Ez az istenes vonal, amely a földön túli létezés lehetőségét lebegteti, nem kap annyi teret, amely alapján megérthetővé válnának a belső vívódások. Ha valaki ilyen erős címet választ a kötetének, és Isten nevét ennyi alkalommal használja, akkor jogos lehet a hiányérzet: kifejtetlen kétségekkel sodródik tovább az olvasó. Az istenkeresés nem szabadít fel olyan poétikai energiákat, mint Ady Endre ilyen irányú versei vagy éppen Kányádi Sándor *Valaki jár a fák hegyén* című kultikusá vált kortárs költeménye.

A *Műhely* című vers fentebb idézett részéből kiderül, hogy egy közeli hozzátartozó állapotára utal a kórházi eszköz (gyomorszonda), aki feltételezhetően az apa. Az apaversek a halálhoz, a temetéshez, a veszteségérzethez kapcsolódnak: „Nem kellett volna kimenni / a temetőbe. Holnap temetik / apámat. Vajon kiásták / már a sírgödöröt?” (*A temetés előtti nap*) Ez a tematika tovább bővül, és új megvilágításba kerül, ahogy telik a kötetbeli idő, és a veszteséget egy majd négy év távlatából is megfigyelhetjük (*Ameddig a mécses ég, Valami más*).

A kötetnek az apához és az apasághoz kötődő rétege az, amely kritikusként leginkább hatott rám. Ennek oka nemcsak az, hogy egy generációba tartozom a szerzővel, hanem az az érett hang, amelyet az apa megidézésével képvisel Poós Zoltán. Ha összevetném ezt a versgyűjtést például Fehér Renátó *Garázsmenetének* egy-egy hasonló darabjával, akkor könnyen felismerhető az előbbi érettsége, kidolgozottsága. De összehasonlíthatjuk Poós ezen műveit Ayhan Gökhan *Fotelapájának* koncepciójával, és itt is az lehetne az érzésünk, hogy bár Poós versei nyersebbek, vázlatosabbak, és nem keresik erőltetetten a helyüket egy kötetbeli elrendezésben, mégis könnyebben megfogható helyzeteket jelenítenek meg:

„Négy éve már, hogy kimosták apám
ágyneműjét, kitisztították a fekhelyét,
majd mindent visszaraktak a helyére.
Az avarbarna párnákat, az ágyneműt.
Minden húsvétkor elvégzik a rituálét.
Mióta meghalt, nem aludt ott senki.

De most itt alszom, a gyerek miatt
Nincs hely a régi szobámban. Hiába tiszta

Az apám ágya, négy év után is érzem
az inzulin fémes illatát.”
(*Valami más*)

Ahogy a hosszabban idézett részből is látszik, maga a megszólaló is apa, hiszen gyerekei vannak. Az apaversek erősségét, sokrétűségét éppen az okozza, hogy ebből a szempontból is bepillanthatunk az apaságba: a veszteségen kívül az éppen történő gondoskodás helyzetébe (*Esti locsolás*). Ennek a rétegnek az egyik nagy összegző verse *Az apák felelősségéről*, amely kortársi viszonylatban, de akár a magyar költészet egészét tekintve is fontos mű lehet. Bár azt érdemes megjegyezni, hogy Oravecz Imre azon versei, amelyek a saját apaságát tematizálják, nehezen meghaladhatónak tűnnek, még akkor is, ha Poós inkább a szürrealizmus, míg Oravecz inkább tisztán realista irányba mozdítja el ezen irányú poétikáját, és így a kettő kevésbé összevethetőnek tűnik.

Poós Zoltán legújabb kötetében kizárólag szabadverseket olvashatunk, amelyek gyakran nyersekek, esetlegesek, kidolgozatlanok, akár a felhőkhöz kapcsolódó gondolataink egy-egy asszociáció során. Ez nem értékítéletként olvasandó, hiszen Petőfi Sándor *Felhők*-ciklusa is hasonló hangulatú darabokat tartalmaz, és a megszólalók világérzékelése is rokonítható egymással. Azok a konkrét és elvont terek, amelyeket a lírai én bejár Poós kötetében, nagyrészt a szomorúsághoz kapcsolódnak. A terek egyik központja az erdő, ahonnan a kötetben is elindulunk, és ahová vissza-visszatérünk Battonyáról, Gyomárról, a Kékgolyó utcából, a Reggel utcából vagy éppen a kertből, egy műhelyből, a temetőből.

Poós kötetétől nem lesz vidámabb az olvasó, és okosabb is csak akkor, ha már elég járatos hozzá – a költészetben, a kortárs lírában és a szerző eddigi életművében. Nem egy könnyen befogadó költészet Poós Zoltáné, de ha a feltételezett és ideális olvasó érettségi után nem szakítja meg a kapcsolatát az irodalommal, akkor egy-két nagy versre rálelhet a kötetben. Mert talán ez a legkézenfekvőbb mértékegysége és egyben mérőeszköze a kritikuskak: található-e egy-két sokáig ható, a jövőben tudatunk mélyéről (akár egy battonyai gázkitörés) fel-felbukkanó emlékezetes darab ebben az ügyesen megkomponált kötetben. A válasz: igen, található. Akkor is, ha valószínűleg magáról a kötetről el fognak feledkezni, mint ahogy sok-sok figyelemre méltó könyvről a magyar irodalomban.